

NHOs Kompetansebarometer: Temanotat nr. 1 /2014

Svein Erik Moen, Kristoffer Rørstad og Espen Solberg

Stort behov for fagskoleutdannede blant NHO-bedrifter

En kartlegging blant NHOs medlemsbedrifter viser at nesten en femtedel av disse har et stort behov for å rekruttere personer med utdanning på fagskolenivå. Nesten alle NHO-bedriftene som trenger fagskolekompetanse, har også store problemer med å skaffe seg den kompetansen de trenger. Samtidig utgjør fagskolestudentene bare 6 prosent av alle som tar utdanning utover videregående nivå i Norge.

Behovet for fagskoleutdannet arbeidskraft har fått økt oppmerksomhet i utdanningspolitikken de siste årene. Under lanseringen av NHOs kompetansebarometer 10. april 2014 tok kunnskapsministeren til orde for å «framsnakke» fagskolene i Norge. Dette notatet ser nærmere på NHO-bedriftenes behov for fagskoleutdannet kompetanse. Notatet bygger på data fra NHOs kompetansebarometer, og er utarbeidet av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU).

Hva er fagskoleutdanning?

Fagskoleutdanninger er korte, yrkesrettede utdanninger som bygger på videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse. De har et omfang tilsvarende minimum et halvt studieår og maksimum to studieår. En fagskoleutdanning er derfor ofte et kortere og mer yrkesrettet alternativ til universitets- og høyskoleutdanning. Studiene er ofte utviklet i nært samarbeid med arbeids- og næringsliv. Det også svært vanlig at fagskoleutdanning tas av personer som allerede er i jobb og vil oppgradere kompetansen sin. Fagskoleutdanning omfatter et bredt spektrum av utdanninger, fordelt på 111 utdanningsinstitusjoner og nær 750 utdanningstilbud. Tekniske fagskoler er de mest sentrale, og står for 43 prosent av alle fagskolestudentene (KD 2013). Men tjenesterettede fagområder som helsefag, IKT, økonomisk-administrative fag og medier og kommunikasjon utgjør også en viktig del av fagskoleutdanningene. Fagskoleutdanningene godkjennes av NOKUT og gir rett til utdanningsstøtte i Lånekassen. I 2013 var det til sammen 16 400 studenter som tok fagskoleutdanning i Norge. Til sammenligning var det 236 000 studenter ved norske universiteter og høyskoler samme år. Fagskolestudentene utgjør dermed en liten andel av norske studenter.

NHOs kompetansebarometer er en kartlegging av kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter. Undersøkelsen ble utført av NIFU våren 2014 og skal gjennomføres årlig. Mer enn 5 300 bedrifter har besvart, noe som utgjør 31 prosent av det samlede utvalget av NHO-bedrifter. Bedriftene representerer alle regioner og landsforeninger i NHO-systemet. Hovedresultater fra undersøkelsen er presentert i [NIFU-arbeidsnotat 7/2014](#). Dette er ett av flere temanotater som går nærmere inn på enkelte aspekter i datamaterialet.

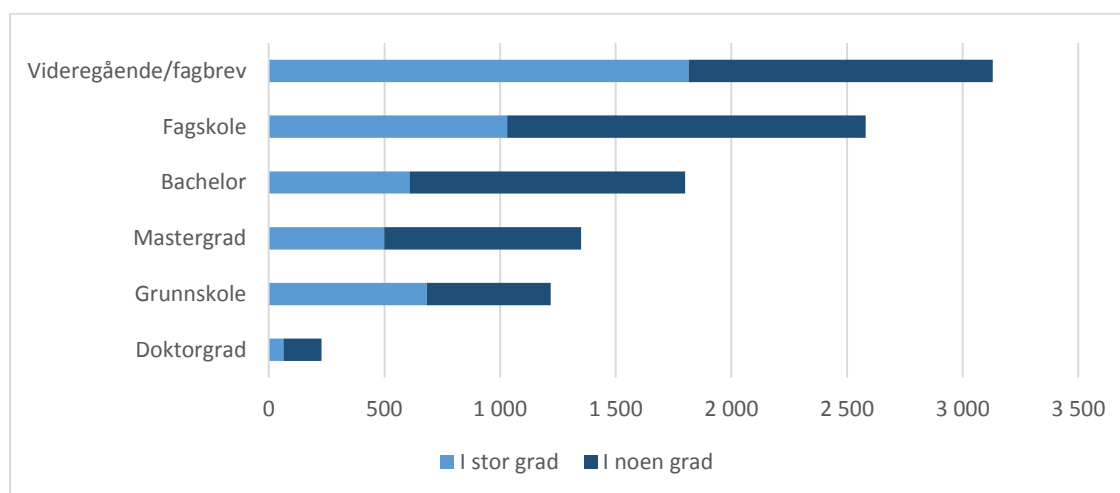
Vanskelig å få tak i fagskoleutdannet arbeidskraft

Flere undersøkelser (Solberg mfl. 2014, Manpower 2014) viser at det er stor etterspørsel etter arbeidskraft med fagskoleutdanning i Norge. Funn fra NIFUs kandidatundersøkelser (Caspersen, Støren, & Waagene, 2012; Waagene & Støren, 2013) indikerer dessuten at de som tar fagskoleutdanning kommer raskt i relevant jobb – noe som ytterligere bekrefter det sterke behovet for fagskoleutdannede i den norske økonomien. Samtidig må man ta høyde for at en stor andel av fagskolestudentene allerede er i jobb når de tar denne utdanningen. Dermed er det naturlig at disse studentene lettere får direkte bruk for utdanningen når de kommer tilbake i arbeidslivet.

Stort behov for fagskolekompetanse blant NHO-bedriftene

Kompetansebarometeret viser at litt flere enn 1 000 av 5 300 bedrifter, eller hver femte NHO bedrift, i stor grad har behov for å rekruttere personer med utdanning på fagskolenivå. I tillegg sier ytterligere 1 500 bedrifter at de i noen grad har behov for kompetanse på dette nivået i dag. Til sammen sier dermed halvparten av NHOs medlemsbedrifter at de har behov for fagskoleutdannet arbeidskraft. Som vist i figur 1 er fagskole dermed det nest mest etterspurte utdanningsnivået blant NHOs medlemsbedrifter. Bare videregående skole/fag-/svennebrev framheves av flere bedrifter.

Bedriftene ble også bedt om å oppgi det antatte behovet for kompetanse fem år fram i tid. Da er det ytterligere 98 bedrifter som antar å ha et stort behov for fagskoleutdannede. Økt behov for fagskoleutdannet personale er dermed et trekk som framtrer blant de bedriftene som forventer endringer i kompetansebehovene framover.

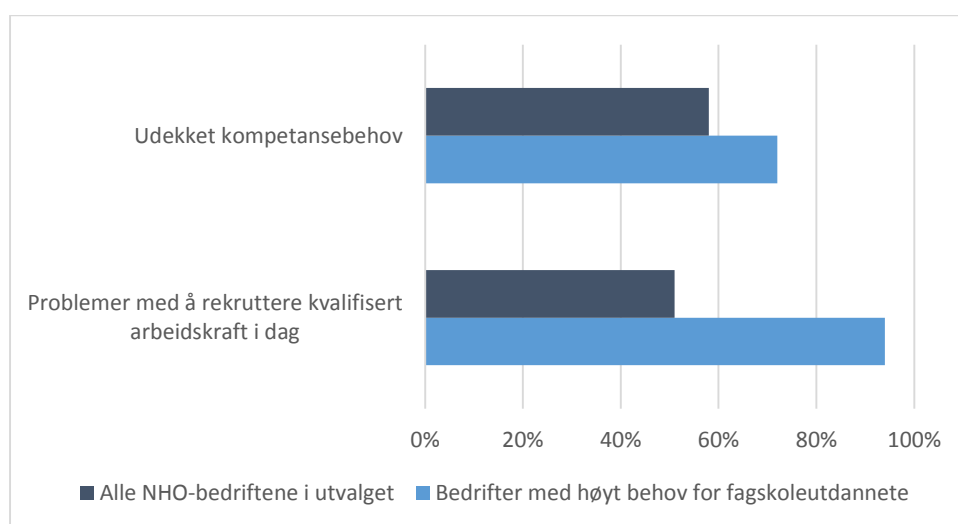
Figur 1: NHO-bedriftenes kompetansebehov etter foretrukket utdanningsnivå (N= 5 302)

Tallene ovenfor viser svarene etter antall bedrifter. Det er en generell tendens til at store bedrifter, målt etter bedriftenes årsverk, rapporterer om et høyere behov for kompetanse på master- og bachelornivå enn det små bedrifter gjør. Men selv om vi tar dette med i betraktningen, er fagskole det nest mest etterspurte utdanningsnivået etter videregående skole/fagbrev.

Store rekrutteringsproblemer blant NHO-bedrifter som trenger fagskolekompetanse

Under ser vi nærmere på de ca. 1130 NHO-bedriftene som har svart at de i stor grad har behov for fagskoleutdannede i dag og om fem år.

Figur 2 viser at nesten alle disse bedriftene oppgir at de i stor eller noen grad har problemer med å skaffe seg den kompetansen de trenger. I det samlede utvalget var det litt over halvparten som oppga at de hadde rekrutteringsproblemer. Det er også merkbart flere bedrifter med stort behov for fagskolekompetanse som oppgir at de har et udekket kompetansebehov. Svarene i kompetansebarometeret tyder dermed på at NHO-bedriftene har et stort udekket behov for fagskoleutdannet arbeidskraft. Generelt viser også undersøkelsen at udekket kompetansebehov kan medføre at bedriftene taper kunder og markedsandeler eller at virksomhetene utsetter planer om utvidelser.

Figur 2: Andel bedrifter som i stor eller noen grad har hhv. udekket kompetansebehov og rekrutteringsproblemer i dag og om fem år. Blant bedrifter med stort behov for fagskoleutdannede (N=1129) og i hele utvalget (N=5302)

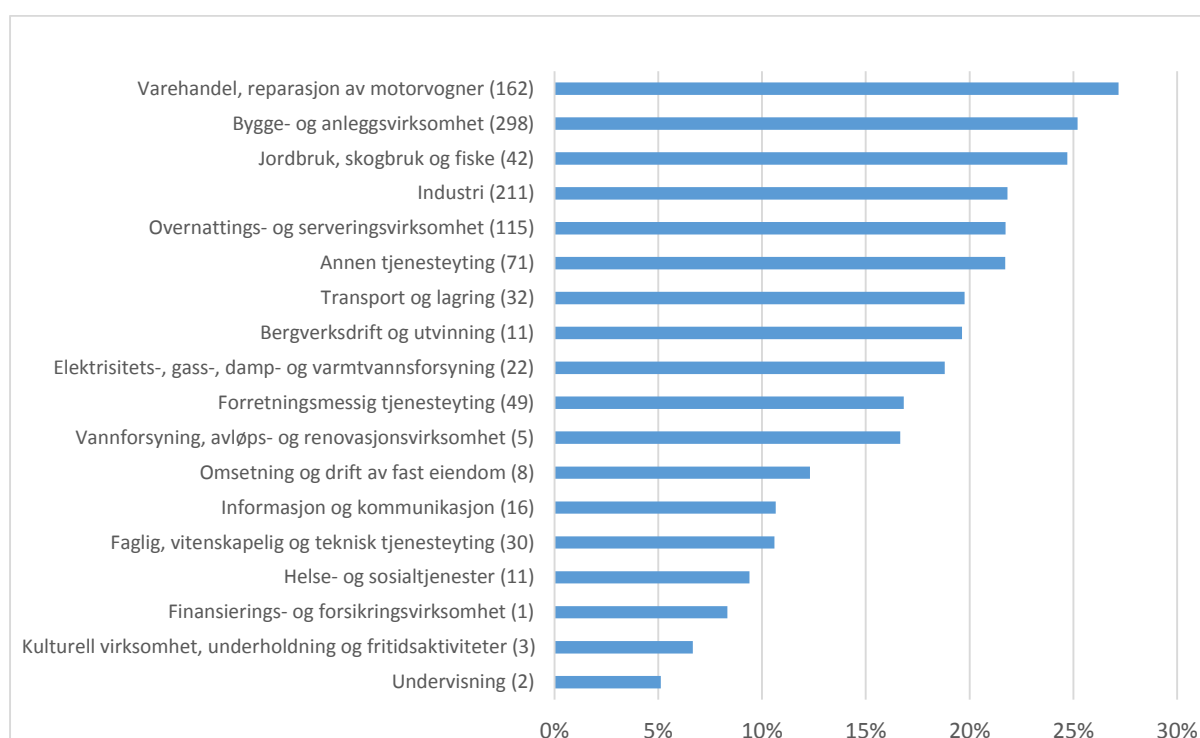
Fagskoleutdanning som kompetanseheving

I denne sammenhengen er det viktig å presisere at tilgangen på fagskoleutdannede ikke bare er et spørsmål om rekruttering. Siden mange fagskolestudenter allerede er i jobb når de begynner på utdanningen, er tilgangen på fagskoleutdannede vel så avhengig av arbeidstakernes motivasjon for videreutdanning, tilgangen til relevante fagskoleutdanninger og bedriftenes evne til å legge til rette for kompetanseheving blant egne ansatte.

På spørsmål om hvordan bedriftene vil dekke behovet for kompetanse er det flest NHO-bedrifter som oppgir at oppgradering av dagens ansatte er mest aktuelt. Å utvikle egne ansatte framstår som mer aktuelt enn både nyansettelser, innleie av arbeidskraft og "outsourcing". Blant bedriftene som har stort behov for fagskoleutdannede, svarer hele 90 prosent at det i stor eller noen grad er aktuelt å dekke behovet gjennom å heve kompetansen til dagens ansatte. Dette er noe høyere enn for alle NHO-bedriftene, hvor 85 prosent svarte at dette var aktuelt. Således indikerer barometeret at bedriftene er innstilt på å skaffe seg fagskoleutdannet kompetanse gjennom å videreutdanne egne ansatte.

Stort behov for fagskoleutdannede innen industri og byggenæringen

Figur 2 viser at behovet for fagskoleutdannede er størst for bedrifter innen varehandel, reparasjon av motorvogner, bygg og anlegg, primærnæringene og i industrien. I datamaterialet fra kompetansebarometeret finner vi også at dette behovet gjenspeiles i behov etter yrker. For eksempel er det særlig stort behov for håndverkere og ingeniører blant bedriftene med stort behov for fagskoleutdannet arbeidskraft. Undersøkelsen åpnet også for at bedriftene kunne oppgi andre yrker som ikke var spesifisert i spørreskjemaet. En klar overvekt av yrkene som ble oppgitt i denne kategorien, var yrker som krever fagbrev eller fagskoleutdanning. Ikke overaskende er etterspørselen etter fagskoleutdannede mindre hos bedrifter innen næringer som finans-, kultur, og undervisning.

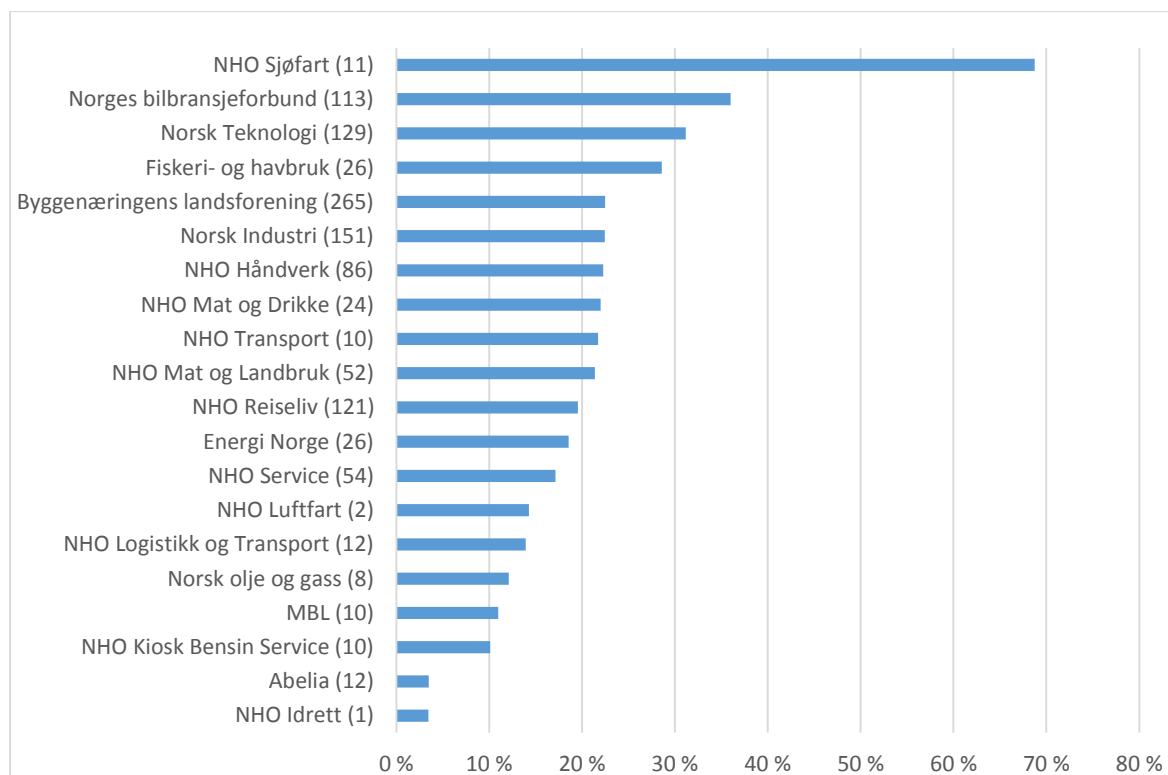
Figur 3: Andel bedrifter etter næring som oppgir stort behov for fagskoleutdannede i dag og om fem år, prosent (N= 1129). Antall bedrifter som inngår per bransje i parentes.

Blant de 1 130 bedriftene med et stort behov for fagskoleutdannede i dag og om fem år, var det flest innen bygg og anlegg (298 bedrifter) og i industrien (211 bedrifter), målt i absolutte tall.

Helsefagene representerer en stor andel av fagskoleutdanningen og bidrar med utdanning til en sektor med meget stort kompetansebehov. Siden disse utdanningene først og fremst er etterspurt av offentlig sektor, er det bare en liten andel av bedriftene som etterspør slik utdanning. Men fagskoleutdanning er også relevant for bedrifter innenfor tjenesteytende områder som IKT, webdesign og medier og kommunikasjon. Drøyt 10 prosent av bedriftene i disse næringene har et stort behov for fagskoleutdannede. Denne utdanningen er i stor grad byggesteiner mot en senere bachelorutdanning og gir studentene en ettertraktet kombinasjon av praktisk og teoretisk kunnskap.

Stort behov for fagskoleutdannete i mange landsforeninger

Når vi ser på hver enkelt landsforening, er behovet for fagskoleutdannede størst i NHO-Sjøfart, Norges Bilbransjeforbund, Norsk Teknologi, Fiskeri og Havbruk og Byggenæringens Landsforening. Men behovet er også ganske utbredt. I hele ti av landsforeningene sier hver femte bedrift at den har stort behov for fagskoleutdannete.

Figur 4: Andel Bedrifter etter landsforening med stort behov for fagskoleutdannede i dag og om fem år, prosent (N=1129). Antall bedrifter i parentes.

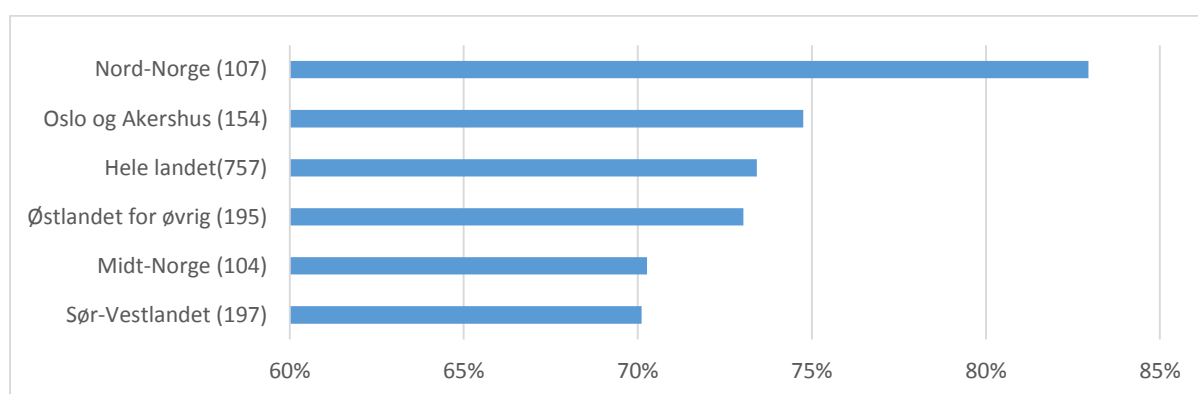
Selv om behovet er relativt sett størst innen NHO-sjøfart, er det viktig å merke seg at det er innen Byggenæringens Landsforening at behovet er størst i absolutte bedriftstall.

Fagskole likestilles med mastergrad særlig innen bygg og reiseliv

Undersøkelsen omfatter også et spørsmål om hvorvidt bedrifter som har ansatt noen med mastergrad tror at oppgavene til denne personen kunne vært utført like godt eller bedre av noen med utdanning av kortere varighet. Her svarte 15 prosent av alle NHO-bedriftene at de trodde noen med fagskoleutdanning kunne gjort en like god jobb som en med masterutdanning. Det var særlig bedrifter innen Byggenæringens Landsforening og NHO Reiseliv som likestilte fagskole med masterutdanning på dette spørsmålet. Det indikerer at det er særlig innen disse bransjene at fagskoleutdanning kan være en vel så god faglig bakgrunn som en høyere universitetsutdanning.

Bedrifter i Nord Norge har særlig stor mangel på fagskoleutdannet arbeidskraft

Vi har også sett på den regionale fordelingen av bedrifter som mangler fagskoleutdannet arbeidskraft. Konkret har vi kartlagt hvor mange bedrifter i hver region som har et stort behov for fagskoleutdannede og som samtidig oppgir at de har problemer med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft i dag. Det viser seg at hele 83 prosent av NHO-bedriftene i Nord-Norge faller inn i denne kategorien. Men det er også en betydelig andel av bedriftene i øvrige regioner som mangler fagskoleutdannet arbeidskraft. For eksempel gjelder det tre av fire bedrifter i Oslo og Akershus. Målt i antall bedrifter er det også klart flest bedrifter i Oslo og Akershus som oppgir mangel på fagskoleutdannet arbeidskraft.

Figur 5: Andel bedrifter med stort behov for fagskoleutdannede som samtidig har problemer (i stor og noen grad) med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft i dag etter landsdel (N=757)

Konklusjon

NHOs Kompetansebarometer gir grunn til å konkludere med at behovet for fagskoleutdannede er stort, og at behovet er udekket som følge av for liten tilgang til fagskoleutdannet arbeidskraft. Analysene viser at behovet varierer etter næring og landsforening. Behovet er størst innen byggenæringen, transportbransjen og blant håndverksbedriftene, men det gjør seg gjeldende i store deler av NHO-systemet. NHO-bedrifter i Nord-Norge har særlig stor mangel på fagskoleutdannet arbeidskraft, men behovet er høyt også i andre regioner.

Det er en generell tendens til at store bedrifter, målt etter bedriftenes årsverk, rapporterer om et høyere behov for kompetanse på master- og bachelornivå enn det små bedrifter gjør. Men selv om vi tar dette med i betraktningen, er fagskole det nest mest etterspurte utdanningsnivået etter videregående skole/fagbrev. Dermed kan man si at fagskoleutdanning er en høyt etterspurt kompetanse for en stor andel av NHOs medlemsbedrifter.

Mange fagskolestudenter er allerede i jobb når de begynner på utdanningen. De ser fagskole som en mulighet til å oppgradere kompetansen innenfor en allerede påbegynt yrkeskarriere. Skal man øke tilgangen på fagskoleutdannede, er det derfor viktig at man både stimulerer flere unge til å velge fagskole som utdanningsvei og legger til rette for at flere kan ta fagskole som en videreutdanning senere i yrkeskarrieren.

Referanser:

Caspersen, J., Støren, L. A., & Waagene, E. (2012). Fagskoleutdannede: hvem de er og hvor de går (Vol. 31/2012). Oslo: NIFU.

Kunnskapsdepartementet. (2013). Tilstandsrapport Fagskoler 2012. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Manpower (2014) Talent Shortage Survey, lastet ned 08.08.2014 fra <http://www.manpowergroup.com/talent-shortage-explorer/#.U-SPEmMUshY>

Solberg, E., Rørstad, K., Børing, P., & Carlsten, T. C. (2014). Kompetansebarometer for NHO – bedriftene: Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2014. NIFU Arbeidsnotat (Vol. 7/2014). Oslo: NIFU.

Waagene, Erica; Støren, Liv Anne; (2013). Fagskoleutdannedes studiesituasjon og arbeidsmarkedssituasjon: Kandidatundersøkelse blant fagskoleutdannede uteksaminert våren 2012 (Vol. 40/2013). Oslo: NIFU